Küresel Sendika Federasyonu PSI Enerji Uzmanı David Boys enerji alanındaki özelleştirmeleri Cumhuriyet Enerji'ye değerlendirdi

'Enerjide özelleştirme sermaye girişi sağlamaz'

"Gelişmekte olan ülkelere dönüp, felaketin bu ülkeler için ne anlama geldiğini açıklamama izin verin. Çünkü özelleştirmeler bir çift varsayım ve vaatle geliyor. Varsayımlardan bir tanesi, özelleştirmede ülkenize çok önemli miktarda sermaye girişi olacağıdır. Bu gerçekleşmez. Bu belki de özelleştirmecilerin -bunlar ister bankalar, ister uluslararası örgütler, hatta korporasyonlar olsun- en büyük yalanıdır."

Banu SALMAN
EMO Basın Danışmanı
Oğuz TÜRKYIMAZ
Makine Mühendisleri Odası
Enerji Çalışma Grubu Başkanı

Dünya üzerinde 150 ülkeden 650 sendikanın üye olduğu, yaklaşık 20 milyon çalışanı temsil eden küresel sendika federasyonu Uluslararası Kamu Hizmetleri (PSI) Enerji Uzmanı **David Boys**, enerji alanında yapılan özelleştirmeleri **"bir felaket"** olarak nitelendirdi. Boys, işçiler ve sendikalar için kötü olan özelleştirmelerin, enerji sistemlerinin istikrarını sağlamakla sorumlu hükümetler için de kötü olduğuna dikkat çekti. **"Piyasa, enerji sistemlerinin kurulabilmesi için yeterli güvenilirliğe sahip olmayan, güvensiz bir ortamdır"** diyen Boys, gelişmiş ülkelerde yapılan özelleştirmelerin rekabeti artırma hedefinin tersine çok büyük şirketler elinde yoğunlaşmaya neden olduğuna dikkat çekti. Gelişmekte olan ülkelere söylenen **"özelleştirme ile ülkeye önemli miktarda sermaye gireceği"** vaadini **"büyük bir yalan"** olarak değerlendiren Boys, **"Bu şirketlerce yeni sermaye yatırımı yapılmaz. Sermaye kullandıkları durumlarda bu sermaye, her zaman kamu kredilerine, devlet garantilerine, kalkınma bankaları, hatta ticari bankalar aracılığıyla kamu kaynaklarına erişime dayanmaktadır. Bu ise kamu yararı açısından daha ucuz değildir"** diye konuştu.

PSI Enerji Uzmanı David Boys, enerji alanında dünyada sürdürülen özelleştirme uygulamaları ve karşı mücadeleye ilişkin **Cumhuriyet Enerji**'nin sorularını yanıtladı.

Cumhuriyet Enerji: Öncelikle PSI'nın kuruluşu ve faaliyetleri hakkında bilgi verir misiniz?

Boys: PSI küresel bir sendika federasyonudur. 100 yıl önce Avrupa'da enerji, su ve belediye işçilerinden oluşan bir yapı olarak kurulduk. Şu anda toplamda 150 ülkede yaklaşık 20 milyon işçiyi temsil eden 650 üye sendikamız var. Örgüt yapımız bölgelere dayanır. Küresel düzeyde her 5 yılda bir toplanan ve geniş politika hatlarının belirlendiği bir kongre aracılığıyla çalışırız. 17 bölgesel ofisimiz var. Uluslararası merkezlerde belirli endüstrilerden sorumlu görevlilerimiz var. Ben enerji, su ve çöp/atık alanında kamu hizmeti veren endüstrilerle, ayrıca emeklilik fonlarıyla ilgileniyorum. Sağlık, belediye, kamu yönetimi ve ayrıca küresel yönetişim dediğimiz sektörden sorumlu görevlilerimiz var. Küresel yönetişim kamu yönetiminin içinde ve çok fazla çok uluslu işveren yok. Fakat bizim işimizin koşullarını doğrudan etkileyen bir takım çok uluslu organizasyonlar var. Bunlar arasında en bilinenleri Dünya Bankası, artan biçimde etkin olan Dünya Ticaret Örgütü, Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü (OECD), Avrupa Birliği (AB), Avrupa Standartlar Komitesi (CEN), Kuzey Amerika Ülkeleri Serbest Ticaret Anlaşması (NAFTA) ya da Güney Amerika Ülkeleri Ortak Pazarı (MERCOSUR) gibi bölgesel ticaret örgütleri. Bu bölgesel ve küresel organizasyonlar, işçilerin koşullarını ağır bir biçimde etkilemektedirler. Sendikalarımıza bu küresel örgütlerin özellikle de muhtemelen en etkin olan Dünya Bankası'nın politikalarını etkilemeleri için gerekli materyalleri sağlamaları konusunda çok para ve zaman harcadık.

Cumhuriyet Enerji: Küresel düzeyde bir genel ağdan söz ediyorsunuz, küresel düzeyde bir hareket söz konusu olabiliyor mu?

Boys: Eğer su ve enerjide özelleştirmeye karşı bir mücadeleden bahsediyorsak, bu küresel bir politikadır ve biz küresel bir direniş örgütleyebiliriz. Fakat bu ülkeye göre değişir ve her ülkedeki sendikanın gücüne bağlıdır.

'Enerjide özelleştirme bir felaket'

Cumhuriyet Enerji: Enerji sektöründe özelleştirmeyi nasıl tanımlıyor ve sonuçları nasıl değerlendiriyorsunuz?

Boys: Bir felaket olarak tanımlıyorum. Sonuçlarından biri işçi haklarının azaltılması, çalışma koşullarının kötüleşmesidir: Eğitimde olsun, sağlıkta olsun, sosyal güvencelerde olsun… Özelleştirme işçiler ve sendikalar için çok kötüdür. Enerji sistemleri için ve enerji sistemlerinin istikrarını temin etmekten sorumlu hükümetler için de kötüdür. Piyasa, enerji sistemlerinin kurulabilmesi için yeterli güvenilirliğe sahip olmayan, güvensiz bir ortamdır.

Cumhuriyet Enerji: Özelleştirme ve piyasanın yeniden yapılandırılmasını ve tüm liberalleştirme süreçlerini göz önüne alırsak AB özelinde bunun sonuçlarını değerlendirir misiniz?

Boys: Sonuç bence çelişkili. Komisyon amaç olarak rekabeti arttırmayı koydu. Sonuç, tam tersine, birleşmeler ve satın alımlar yoluyla işleticilerin birkaç çok büyük şirkette yoğunlaşması biçiminde oldu. İş alanı açısından bakıldığında, AB'de en az 300 bin iş alanı, özelleştirme gündemi nedeniyle kayboldu.

'Sermaye geleceği yalanı'

Gelişmekte olan ülkelere dönüp, felaketin bu ülkeler için ne anlama geldiğini açıklamama izin verin. Çünkü özelleştirmeler bir çift varsayım ve vaatle geliyor. Varsayımlardan bir tanesi, özelleştirmede ülkenize çok önemli miktarda sermaye girişi olacağıdır. Bu gerçekleşmez. Bu belki de özelleştirmecilerin -bunlar ister bankalar, ister uluslararası örgütler, hatta korporasyonlar olsun- en büyük yalanıdır. Bu şirketlerce yeni sermaye yatırımı yapılmaz. Sermaye kullandıkları durumlarda bu sermaye, her zaman kamu kredilerine, devlet garantilerine, kalkınma bankaları, hatta ticari bankalar aracılığıyla kamu kaynaklarına erişime dayanmaktadır. Bu ise kamu yararı açısından daha ucuz değildir. Dolayısıyla biz ülkeden ülkeye, ihtiyaç halindeki insanlara modern enerji hizmetlerine erişime ilişkin vaatlerin yerine getirilememesi anlamına gelen yeni sermaye girişi vaatlerinin gerçekleştirilememesine tanık olduk.

'Enerji piyasası lobilere dayalı'

Bu Avrupa'da özelleştirme sürecinin belki de en çok göze çarpan etkisidir, çünkü ister 15 üyeli AB, ister 27 üyeli AB olsun, bu ülkeler büyük oranda zaten modern enerji hizmetlerine yüzde 100 erişime sahiptirler. Burada özelleştirmenin etkisi, insanları daha önce sahip olmadıkları erişimden mahrum etmekten ziyade, daha çok kaynakları yönlendirmeye yöneliktir. Bu nedenle Avrupa'daki sahnede, özelleştirme gündeminin elektrik sektörünün yeniden yapılandırılması kadar etkili olmadığını ve teorideki piyasanın halen oluşmadığını ancak rekabetin gerçek olmadığını, piyasanın halen gizli anlaşmalara ve lobicilik faaliyetlerine dayalı bir oligopol, bir kartel olduğunu görebiliriz. Oldukça fazla bir biçimde mevcut mal varlıklarının/hisselerin birleştirilmesine ve satın alınmasına tanık oluyoruz. Birleşme ve alımlar söz konusu olduğunda hiçbir zaman gündeme yeni kaynaklar getirilmiyor. Birleşmelerin maliyeti tipik bir biçimde bankacılara, komisyonculara, avukatlara gider, yeni santrallara yatırıma veya mevcut santralı işletmeye değil. Dolayısıyla birkaç ülkede, yeni kapasiteye veya bakıma yönelik yatırımın olmaması esasen bazı kara delikler yaratır ve sistemin istikrarının bozulmasına neden olur.

'Özelleştirme ucuzluk sağlamadı'

Yine AB'de şunu gösterebiliriz: Piyasa ve rekabet denilen vaat veya varsayım daha düşük fiyatlar getirebilir miydi? Hayır, bu olmadı. Dolayısıyla, Avrupa Komisyonu'nun politikalarını satmak için yaptığı varsayımların hepsinin birbiri ardına yanlış olduğu ispatlandı. Birçok şeyin vaat edildiği ve

etkisinin çok büyük olması varsayılan, ancak vaat edilenlerden çok azının gerçekleştiği başka bir politika alanı düşünemiyorum. Bir diğer husus olarak, bu kamu hizmeti şirketlerini özel şirketlere verdiğinizde ya da borsada hisse satışı yaptığınızda ne olduğuna bakıyoruz. İlk olarak, tipik bir biçimde vergiler aracılığıyla uzun yıllar sonrasında inşa edilmiş kamu mallarını alıyorsunuz ve farklı öncelikleri olan yeni bir sahipler takımına devrediyorsunuz. Borsaya baktığınızda, borsa sadece kârlarla ilgilenir. Tek mesele budur: Kâr ve kâr payları. Kısa dönemli sonuç almaya yönelik baskı altında hareket eden borsa simsarlarının (broker) davranışları sektörün istikrarını bozacak kararlara neden olmuştur. Dolayısıyla piyasaya ilk kez açılacak olan şirketin değerinin yukarıya çıkması için borsa simsarlarına verilecek en iyi işaretlerden biri olarak, çalışanların yüzde 25'inin işten çıkarılması görülür. Çünkü borsa, çalışanları şekilci bir anlayışla ele alır ve pahalı olan işçi giderlerini azalttığınız zaman sizin karlılığınızın artacağını söyler.

'Kâr güdüsünün toplumsal maliyeti'

Bir diğer sonuç toplumsal faaliyetin bir çok düzeyde etki gösteriyor olmasıdır. Şimdilerin çok hayati konusu iklim değişikliği, küresel ısınmayı ele alalım. Kâr güdüsüyle hareket edilen bir sektörde 25 yıllık bir planlama benimsenebilir mi? Hayatı koruma amaçlı planlarla uğraşmalıyız, fakat hisselerine ilişkin endişeler taşıyan bir kurumun bunu yapma yetisi yoktur, onlar toplumsal olanla ilgilenemezler. Enerji satışı işinde olan kuruluşlar daha fazla enerji satarlarsa daha çok para kazanacaklar, daha az enerji satarlarsa da para kazanamayacaktır. Oysa daha az enerji satışına ve daha çok tasarruf yapmaya ihtiyaç duyabiliriz. İşte bunlar serbestleşme ve piyasa güçlerinin ele almayı daha da zorlaştırdığı konular olarak ortada durmaktadır.

'Elektrik olmazsa kent felç olur'

Cumhuriyet Enerji: Özelleştirmeye karşı farklı bir mücadele stratejisi önerdiğinizi görüyoruz. Yalnızca bu kurumlarda çalışanlarla sınırlı olmayan, yurttaşlık hakları ve genel ekonomiye yönelik vurguların olduğu bir strateji… Bunu ayrıntılı olarak anlatabilir misiniz?

Boys: PSI'da bizim aldığımız tavır, ister su, ister enerji, ister sağlık olsun, bu hizmetler bireylerin, ailelerin ve bizim toplumlarımızın refahı için temel niteliktedir. Örneğin, kente 30 kilometre uzakta olan araba üreten bir fabrikayı kapatırsanız, insanlar işlerini kaybedebilirler. Toplum yoksullaşacaktır ama hiç kimse ölmeyecektir. Eğer Ankara'ya elektrik vermeyi durdurursanız, insanlar öleceklerdir. Kent elektrik olmadan işleyemez, hastaneler çalışamaz, su pompalanamaz, kent felce uğramış olacaktır. Güvenilir, sağlıklı su vermeyi durdursak insanlar bundan dolayı ölürler. Dolayısıyla bu hizmetleri sağlayan insanların üyesi olduğu bir sendika olarak bizim kullanıcılarla olan ilişkimiz araba üreten işçilerin örgütlü olduğu bir sendikadan farklıdır. İşin doğası gereği toplumla çok farklı bir ilişkiye sahibiz. Bu çok özel işin sorumluluğunu kabul ettiğimiz zaman dar korporatist çıkarların ötesine bakmak zorundayız. Sendika resmi olarak üyelerinin hak ve çıkarlarını korumak için vardır. Ancak üyeler ve toplum arasındaki özel ilişki nedeniyle biz daha ileri gitmeliyiz, biz toplu sözleşme paradigmasının ötesine geçmeliyiz. Çünkü bizim açımızdan bu kamu hizmetlerinin herkes için hakkaniyet ve güvenilirlik temelinde erişilebilir olmaması kabul edilemez bir şeydir.

> "Avrupa'daki sahnede, özelleştirme gündeminin elektrik sektörünün yeniden yapılandırılması kadar etkili olmadığını ve teorideki piyasanın halen oluşmadığını ancak rekabetin gerçek olmadığını, piyasanın halen gizli anlaşmalara ve lobicilik faaliyetlerine dayalı bir oligopol, bir kartel olduğunu görebiliriz."

Biliyoruz ki, Dünya Bankası gibi son derece saydam olmayan örgütler özelleştirme gündemlerini yayınlıyorlar. Bu gündem büyük oranda ideolojik konumlara dayanır. Bunu anlamak zorundayız, artık sadece pazarlık yapmak yeterli değil. Çoğu durumda da pazarlık yapabilmek, koşullarımızı muhafaza etmek için farklı biçimde hareket etmeliyiz. Hükümetlere kabul ettirilen politikalarla mücadele edebilmek için son derece güçlü ve gayri şeffaf olan örgütlere karşı bir dengeye sahip olmak zorundayız. Dolayısıyla her şeyden önce aktörleri ve sektörün dinamiklerini bilmek zorundayız. Sonrasında büyük oranda araştırma biriminin çalışmalarına dayanarak oluşturulan iradeyle güçlenmeliyiz. Fakat sadece kendi üyelerimizi değil, tüm toplumu da hareketlendirmeliyiz.

'Dünya Bankası'nın rehberi uygulanıyor'

Dünya Bankası, ülkelere tavsiyede bulunurken, özellikle sendikaların etkisini nasıl azaltacaklarını gösterir. Ulusal hükümetler için işçileri yalnızlaştırmaya yönelik olarak hazırlanmış oldukça spesifik bir rehber söz konusudur. Çalışanların ayrıcalıklı elitlerinin olduğu geleneksel sendikal mücadele yöntemlerinin kullanılması durumunda doğru şeyleri söyleseler de genel olarak savunulamayacak şeyleri savunuyor oluyorlar ve sonuçta Dünya Bankası'nın tavsiyesi gerçekleştirilmiş oluyor.

'Yurttaşlar harekete geçmeli'

Gerçekten mücadele etmek isteyen sendikalar için, en iyi yöntem yurttaşları harekete geçirmek. Hizmetlerin doğası, toplumun refahı açısından güvenilir, hakkaniyetli elektrik hizmetinin önemine ilişkin toplumsal gruplarla tartışmalar yürütmek. Bu diyalog bir kez sağlandığında işçiler kendi deneyimlerini, toplum da kendi deneyimlerini ortaya koyabilir. Ve bu durumda yurttaşlar ve sendikalar hükümetler üzerinde etkiye sahip olabilirler.

Cumhuriyet Enerji: Türkiye'de medya kuruluşlarının enerji ihalelerine girmeye çalıştıkları bir süreç yaşanıyor. Bu yurttaşları harekete geçirme açısından önemli bir sıkıntı olarak görülüyor...

Boys: Asya krizinden sonra IMF ve Dünya Bankası'nın özelleştirme uygulamalarını gerçekleştirmek istedikleri Tayland'da yapılan bir kampanyayı örnek vermek isterim. Tayland Başbakanı, aynı zamanda Tayland'ın en zengin adamı olan **Thaksin Şinavatra** medyayı aldı, telefonu aldı, ailevi bağlantıları aracılığıyla petrolü elde etti ve bunları hepsinde özelleştirme aracılığıyla kontrol sahibi oldu ve sonra sıra elektrik hizmetini özelleştirmeye geldi. Sendikaya yüzde 10'luk hisse verebileceğini söyleyerek teklifte bulundu, ilk teklif yüzde 7 idi. Sendika bizi aradı ve teklif edilen hissenin yüzde 10'a çıkarıldığını, bunun iyi bir pazarlık olup olmadığını sordu. Elimizde PSI Araştırma Birimi'nin yaptığı araştırmalar olduğu için, aynı teklifin kabul edildiği ve 5-10 yıl sonra durumun bir felakete dönüştüğü birkaç ülke örneğini sendikaya gösterebildik. Sendikanın bu çok güçlü özelleştirme baskısına karşı durabilmesi için, daha önce kullandıkları taktiklerden çok farklı taktikler kullanmaları gerektiğinin farkına vardılar. Daha önce uyguladıkları taktikler oldukça gelenekseldi, dikkat çekmiyorlardı. İki-üç şey yaptılar. Birincisi, bu politika girişimini bloke etmek için yurttaşlarla konuşmaları gerektiğinin farkına vardılar. Kitlesel bir hareket örgütlemek zorunda kaldılar ve yurttaşların Dünya Bankası tehlikesinin farkına varmalarını sağlamaları gerekiyordu. İlk olarak sivil toplum kuruluşlarıyla görüşmeler yaptılar. Kendi medya uzmanlarını istihdam ettiler. Thaksin'in medya sahipliği nedeniyle medya blokajını kırmak zorunda olduklarını kabul ettiler.

Holding medyasının dikkatini çekmek için bir kriz, sürekli bir kriz yaratmak zorundaydınız. Sendikanın temelde yaptığı gerçekten bir grev miydi? Çünkü hizmet vermeyi durdurmadılar. Enerji santralının yöneticilerinin bulunduğu binayı 6 ay boyunca işgal ettiler. Yalnızca işçiler değil, yurttaşlar da katıldı. Herkesin sarı tişört, bir sonraki gün kırmızı tişört giydiği mitingler, gösteriler dizisi gerçekleştirdiler. Onlar ilk olarak kriz yaratmak, ikinci olarak insanları harekete geçirmek ve üçüncü olarak da barış yanlısı olunduğundan emin olunmasını sağlamak -şiddet ve benzeri bir şey yoktu- için taktikler uyguladılar. Tabii her ülke diğerinden farklıdır. Tayland'a ilişkin söylediklerimin doğrudan buraya uygulanabileceğini söylemenin yolu yok. Fakat bazı ilkeler her yerde uygulanabilir. Eğer mühendis olmak, sendikacı olmak gibi küçük kozalarımızda kalırsak bu bitişe neden olur. Diğer taraf bizim sahip olduğumuzdan çok çok daha fazla güce sahip.

Bir günlük ama daha fazla sayıda döngüsel mitingler düzenleyerek, onlar bir çok kez halka hitap ederek, her gün farklı renkte tişörtler giyerek, her türlü farklı etkinliği yaptılar. Kamp alanında, çadırlarda…Bazı konularda gerçekten yönetici kadrolardan oldukça destek gördüler. Kamu kuruluşundaki yöneticiler, özelleştirmeyi istemedi, fakat onlar bir sözcük dahi edemezlerdi. Ancak işçiler işi bıraktıklarında ve gösteriye gittiklerinde yönetici bunu söylemedi ve gitmesine izin verdi. Bir nokta daha, yüz binlerce işçinin ve yurttaşın katıldığı bir mitingle bitirdiler, haberlerde yer aldılar, televizyonlarda, radyolarda, basında yer aldılar. Fakat tekrarlarsak, bu bir çok etkinliği içeren bir kampanyaydı ve nihayetinde Thaksin gücünü kaybetti. Thaksin, enerji şirketini satın almak istemedi.

'Türkiye'de engelleyici koşullar var'

Cumhuriyet Enerji: Son olarak enerji alanında Türkiye'de özelleştirme gündemi giderek sıkıştırılıyor. Bu süreçte üyesi de bulunan sendikalarla Türkiye'ye yönelik bir planlamanız var mı?

Boys: PSI'nın Türkiye'de bir şey yapma kapasitesi, sendikaların isteğine bağlıdır. Türkiye'de sendikaların yaptığı bir toplantıya katıldım. Dış kaynak kullanımının özelleştirmenin dillendirilmemiş aracı olduğu, yani yeni yatırımların özel girişim tarafından yapılmasını gerektiren düzenlemeler olduğu, bu dış kaynak kullanımının işçi haklarının ihlal edilmesine neden olduğu, hatta bazı işlerin de sendika karşıtı konum almasına yol açtığı gibi zor koşullar anlatıldı. Bu düzenlemelerle hükümetler sadece belirli sayıda işçi çalıştırabilir. Daha fazla işçi gerektiren her şey özelleştirmeye yönelik dış kaynak yoluyla yapılmak zorunda görünüyor. Dolayısıyla, fazlaca zorlayıcı bu koşullar Türkiye'de aşırı derecede engelleyici. Buna verilecek karşılık, bu sendikaların ne yapmak istediğiyle çok bağlı. Eğer sendikalar kendilerini yenilmiş hissederlerse ve bu engellerle mücadele edemeyeceklerini düşünüyorlarsa, biz dahil olamayız, onlara sahip olmadıkları gücü veremeyiz. Eğer, bunun 5-10 yıllık bir mücadele olduğunu hissederlerse, bunun uzun süreli bir mücadele olduğunu ve risk almaya istekli olduklarını ve yeni taktikler, yeni stratejiler benimsemeye gönüllü olduklarını hissederlerse yardımcı olabiliriz. Eğer sendikalar güçlüyse, biz de onlarla güçlü oluruz, onlara araçlar sunabiliriz ama biz sendikanın güçsüzlüğünü telafi edemeyiz. ■